

Interaktion, artikel af Svend-Erik Engh

En vejs kommunikation

De gammeldags medier er præget af envejs-kommunikation. Når radioen, fjernsynet eller filmen påstår noget - ja, så er det bare sådan. Det er ikke muligt at lave om på de historier, der fortælles via de medier.

Men sådan har det ikke altid været, og sådan vil det måske heller ikke være i fremtiden. Det interaktive tv og en stadig mere udviklet computerteknologi vil gøre, at vi hver især kan være med til at bestemme den enkelte histories gang. Men netop dette forhold, at vi alle er med til at skabe, hvad der bliver fortalt, og dermed oplever, at vi er med til at påvirke historiens gang, er karakteristisk for historiefortællingen.

Og ved at søge tilbage til historiernes moder, den fortalte historie, peger vi fremad mod den nye tid med historier, der ikke kun bliver fortalt til, men også af modtagerne.

Syvstjernen

Hun kravler glad ud af bilen. Det er vinter og stjerneklar aften. Himlen er stor og parat til høje, klare tanker. Stjernerne blinker på den sorte himmel - nogle farer igennem nattens mørke og gør det muligt at ønske.

Hun ser op, allerede inden hun er helt ude af bilen. Og så spørger hun mig ivrigt - hun må have tænkt på det det sidste stykke af bilturen hjem:

“Hvor er Syvstjernen, far?”

Jeg standser, vender mig om, ser op og bliver blændet af gadelygten - det er ikke muligt at se de syv stjerner gennem en gadelygtes lys. Så jeg siger, at hun skal gå med mig ind i mørket. Der står vi så, skutter os lidt og ser op på den tindrende klare stjernehimmel. Vi er tavse et øjeblik, hendes hånd i min. Verden er alligevel værd at have med at gøre.

“Hvem af dem er egentlig prinsessen?”

Hendes spæde stemme fylder luften, og vi bliver enige om, at det må være den stjerne, som næsten er i midten, og som er den klareste. Mestertyven kan vi slet ikke få øje på. Det gør ikke noget. Der kommer flere nætter med stjerner og magi.

Jeg ved det godt: Jeg har ødelagt mit barn. Jeg har fyldt hende med vrøvl og snik snak. Syvstjernen er et stjernebillede på himlen. Der er syv små stjerner. Een er klarere end de andre, og én er næsten ikke til at skimte.

Historien om Syvstjernen er et gammelt folkeeventyr, som kort fortalt går ud på, at seks brødre, en af dem en mestertyv, redder prinsessen. Hun ved ikke, hvem af dem hun skal vælge, hvorfor Gud på én nat dræber alle syv og sætter dem op på himlen. Set med videnskabelige briller (og kan nogen af os sige os fri fra at have en torn i øjet!) så er det noget forfærdeligt vrøvl. De syv stjerner er ikke sat op af nogen Gud eller nogen andre for den sags skyld.

De syv stjerner er sole, der befinder sig lysår fra jorden. De kan måles, analyseres og kategoriseres, og der kan laves computerskabte prognoser på, hvornår sådan en stjerne bliver til en rød, glødende kugle eller et lille, sort hul.

Fascinerende og svimlende, javist - men for mig ikke nær så fascinerende som at stå der i sommernatten og mærke den lille hånd og se op i stjernevrimlen.

Historien skabes i fællesskab

I den mundtlige historie skabes historien i et uforudsigeligt rum mellem fortæller og lytter. Fortælleren og tilhørerne er til stede i det samme rum, og tilhørerne er i stand til at lave om på historierne med indfald og korrektioner. Alt er afhængig af, om de er nysgerrige eller hvad der sker.

Den bedste fortæller i denne verden har ikke en chance, hvis ikke tilhørerne er åbne for fortællingen. Hvis der ikke kommer billeder på skærmen, den indre skærm, hvis øjnene flakker lidt utålmodige rundt og tankerne går til Kreditforeningen og pensionsordningen og hvad der ellers er af eksistentielle spørgsmål, der opfylder et voksent liv, hvis fortælleren ikke kan mærke sine tilhørere - tjaa, så er der bare ikke noget at gøre, så kan fortællingen ikke blive god.

Når jeg fortæller, ved jeg inderst inde, at det er Gud, der har sat de syv stjerner op på himlen, og at de er der alene af den grund, at de skal fortælle en historie. Det gælder bare om at lukke op for at finde dem.

Børn, voksne, normale og gale fortæller og skaber sammen de historier, der allerede findes derude et sted. Så opstår underet. Vi føler, at det er os, der skaber verden, og vi kan give den de navne, vi vil. En god fornemmelse.

Denne erkendelse, at jeg ikke lidt overbærende kan sige, at det jo bare er en historie - det gør mig svimmel, jeg mangler noget at holde fast i. Min egen skolelærdom, min datters nuværende skolegang og min anden datters kommende skolegang, alle disse ting bliver jeg tvunget til at tage op til overvejelse.

Der er i al den lærdom, jeg har fået indpodet - og, så vidt jeg kan bedømme, også i den måde, hvorpå viden bliver ført videre i dagens skole - ikke plads til tvivl. Her udsiges ikke en ydmyg holdning fra den eksakte videnskabs udtalelser. Det kunne ellers godt være på sin plads her i ruinerne af en verdensorden fyldt med ragelse fra netop disse eksakte videnskabers losseplads.

Hvordan ser verden ud?

Hvilken virkelighed er det, vi tror på? Er det en virkelighedsopfattelse, der er funderet på en logisk videnskabsteori?

Dersom denne virkelighedsopfattelse er gældende, vil en fortælling fra folkedybet eller fra 'det kollektive hav' ikke være andet end underholdning og lidt leg, der kan adspredde. Men hvis disse historier er virkeligt virkelige, vil overholdelsen af de love, der gælder inden for dem, være af livsvigtig betydning.

Vi tænker i hierarkier. Det er lagt i os, i hvert enkelt individ, så vi slet ikke tænker over det mere. Et af de steder, det gør sig gældende, er forholdet mellem den talte tekst og den skrevne. Uden at vi overhovedet er klar over det, vil vi altid opfatte det skrevne ord som mere værd end det talte. Og det skrevne ord er da også det talte overlegent i et vigtigt aspekt: Det skrevne ord har langt nemmere ved at underordne sig markedsmekanismerne end det talte.

Den hierarkiske tankegang er også resultatet af generationers påvirkning - helt tilbage fra det antikke Grækenland i en gigantisk åndskamp mellem to forskellige måder at opfatte verden på. En oprindelig helhedstanke fra landet og en adskillelsesfilosofi opstået i det nye bysamfund.

Denne adskillelsesfilosofi, som bl.a. betød, at mennesket blev adskilt fra naturen, er udførligt beskrevet i Robert M. Pirsig: Zen eller kunsten at vedligeholde en motorcykel. Her siger han:

"Den videnskabelige betragtningsmåde har reduceret alle andre synsvinkler til et punkt, hvor de kommer til at tage sig primitive ud. Så hvis nogen i dag begynder at snakke om genfærd eller ånder, bliver han betragtet som uvidende eller skør i bolden. Det er praktisk talt umuligt at forestille sig en verden med eksistensbetingelser for spøgelser."

Med "den videnskabelige betragtningsmåde" refererer han til Aristoteles, den store græske systematiker, som hele vores uddannelsessystem skylder sin oprindelse. Der ligger en stædig fastholdelse i Aristoteles' verdensanskuelse: at virkeligheden kun er den synlige, målbare verden.

Denne måde at opleve naturen på - og den deraf følgende trang til at underlægge naturen menneskenes behov - er ved at nå sin logiske og måske tragiske slutning nu, over 2000 år efter.

Det er en meget gennemgribende forandring i alle menneskers måde at opleve virkeligheden på, der skal ske. En virkelighedsopfattelse, hvor flere muligheder står åbne, og døre ikke lukkes i, fordi de er ulogiske.

Et af de steder, hvor denne virkelighed klarest fremvises, er i den situation, som den gode historiefortælling er. Derfor er en tilbundsående respekt for dette univers måske en af de ting, der kan forandre og skabe en anden fremtid.

Puttetid

Det er blevet puttetid. Landet over er vi mange, der i denne stund synger og fortæller og læser op for vores små poder, som skal have den bedste af alle verdener overdraget, når den tid kommer. Hende hér ligger i hængekøjen, hviler hovedet mod min mave og siger, at jeg skal fortælle en af de historier, som jeg selv laver. Jeg protesterer. Jeg kan ikke selv finde på noget. Jeg kan bare forsøge at gengive efter fattig evne det, som allerede er fortalt og som vil blive fortalt.

Så griner hun lidt.

"Kom nu, far. Hold op med det pjat."

Så fortæller jeg - hun ligger helt stille med tilbageholdt åndedræt. Vi kender den her situation og ved, hvor skrøbelig den er. Men vi ved også begge to, at med lidt tålmodighed - som der ikke er meget af i vor tid, det ved jeg godt - men den er der, tålmodigheden, roen og ligger et sted derude og venter på, at vi skal stoppe op og give efter for de energier, der åbner øjeblikket - med lidt tålmodighed sker det vidunderlige. Det uforudsigelige, hvor vi sammen kan sætte stjernerne op på himlen og kalde dem de navne, som vi nu har lyst til.